

Může následovat:

- 1) zpřesňování nebo uspořádání nahromaděných informací – lze barevně odlišit např. informace podložené a nepodložené
- 2) výklad – můžeme zprostředkovat základní fakta
- 3) diskuse – vybereme jedno z polemických stanovisek
- 4) projekt – vybereme spolu se studenty ta místa mapy, kde je nejvíce nepodložených informací, úkolem bude, aby s využitím dostupných zdrojů vyhledali chybějící údaje a připravili prezentaci pro ostatní

Poznámka: Před prací na myšlenkové mapě může být zařazen individuální a párový brainstorming, během něž si studenti připraví nápady, které následně třídí – kategorizují – do myšlenkových map v malých skupinách. O kategoriích rozhodují sami a sami hledají také vhodné termíny pro jejich označení. Toto cvičení je velmi významné pro rozvoj myšlenkových operací u žáků.

4. Práce s textem

Postup a pravidla:

- a) každý student pracuje s vlastní kopii textu, který předem připravíme
- b) seznámíme studenty s významem znamének, která budou při analýze textu používat: plus = pochopení, souhlas; mínus = nesouhlas; otazník = nejasnost, potřeba

doplnit informaci; vykřičník = podstata sdělení, hlavní myšlenka

- c) každý student sám analyzuje text pomocí znamének, která připisuje podle potřeby na konec sdělení (věty, odstavce)
- d) je třeba ponechat studentům dostatečně dlouhý časový limit, aby mohli text analyzovat bez spěchu a důkladně
- e) třídu rozdělíme do skupinek, ve kterých si studenti sdělují své postřehy, pokusí se společně odstranit některé nejasnosti a sestaví seznam myšlenek, které ještě potřebují prodiskutovat, pokusí se rovněž zformulovat základní myšlenku textu
- f) výsledek své práce prezentuje každá skupina pomocí flipchartových archů, které pak vyvěsí v prostoru třídy
- g) celá třída se společně snaží odstranit či vysvětlit prezentované nejasnosti formou řízené diskuse, na flipchartových arších barevně označujeme už vyřešené otázky
- h) zbývající nejasnosti se stávají impulzem pro zjišťování dalších informací např. formou projektu
- i) na závěr se studenti shodnou na formulaci základní myšlenky textu

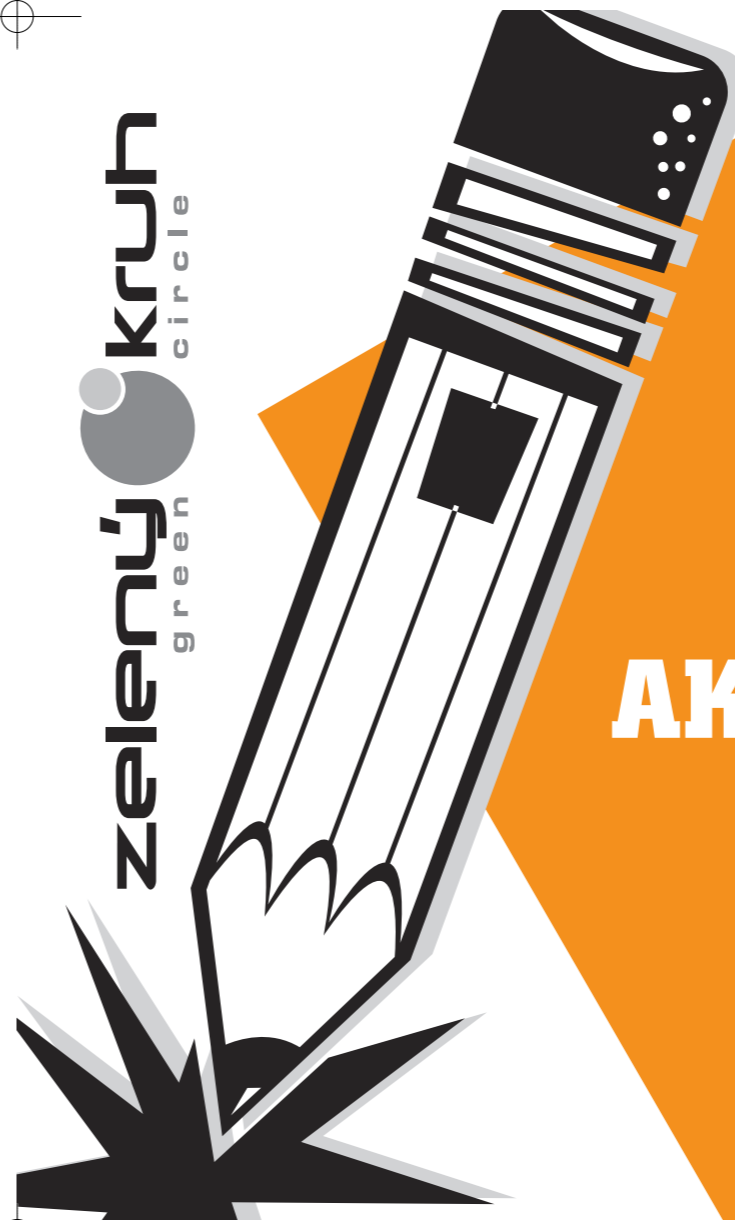
5. Názorová škála

Postup a pravidla:

- a) seznámíme žáky s tématem a na flipchartové archy napíšeme obě protichůdná stanoviska tak, aby byla všem snadno srozumitelná; archy se zformulovanými stano-

- visky pověsíme každý na protilehlou stranu místnosti, popř. na konce pomyslné úhlopříčky vedené mezi protilehlými kouty třídy
- b) požádáme studenty, aby si každý sám pro sebe uvědomil důvody svého přesvědčení a příklonu na tu či onu stranu
- c) křídou nakreslíme na zem napříč třídou čáru vedoucí od jednoho archu k druhému, tato čára (může být i pomyslná a pro studenty jen naznačená) představuje názorovou škálu mezi protikladnými stanovisky
- d) požádáme studenty, aby zaujali své místo na škále podle toho, k jakému názoru se přiklání
- e) vyzveme namátkou několik studentů, aby své umístění na škále zdůvodnili a obhájili
- f) všichni mohou své místo na škále měnit tak, jak se cítí být ovlivňováni pádností argumentů svých spolužáků
- g) vyzveme studenty, aby ještě jednou zvažili své umístění na škále, můžeme znovu zopakovat některé argumenty, které z úst žáků zazněly
- h) v závěrečné diskusi, kdy studenti zaujmou svá obvyklá místa, věnujeme pozornost některým zvláštním názorům, které zaujaly, debatujeme o alternativách řešení, pokud je to možné, snažíme se najít kompromis

Vydal Zelený kruh, Praha 2005.
Vytisknuto na recyklovaném papíře.
www.hraozemi.cz

METODY AKTIVNÍHO UČENÍ

Více informací najdete na
www.hraozemi.cz
www.jedensvet.cz/skoly
a www.kritickemyšlení.cz

Metody aktivního učení

- Zaměřte pozornost na to, co se ve třídě a jejím okolí děje.
- Podporujte tvůrčí atmosféru ve třídě.
- Podněcujte k vyjádření vlastních názorů a myšlenek.
- Oceňujte práci žáka, po celou dobu oceňujte jeho úspěchy.
- Nevnučujte nikomu předem jediné správné řešení.
- Neodsuzujte, nejste kritik, odhadce ani rodič, pomáháte jen odhalovat jiné úhly pohledu a pochopit složitost problému i neshodnost jeho řešení.
- Dávejte pozitivní zpětnou vazbu na každé chování, které směřuje k cíli.
- Buďte ochotní nevědět, buďte partnerem, ne odborníkem.
- Vytvářejte pocit zodpovědnosti za společný úkol.
- Dbejte, aby se všichni zapojili, aby měl každý prostor k sebevyjádření.
- Při komentování dílčích výsledků užívejte nehodnotící jazyk
- Diskuse začínějte s tím, co je všem důvěrně známo, k čemu má každý co říct.
- Stanovte pravidla diskuse: Pravidla by se ale měla formulovat společně se studenty – jinak jsou to pravidla učitele

nebo učitelky a je těžší se s nimi ztotožnit, navíc se studenti při spoluformulování pravidel učí, že mohou mít vliv na svůj život, ale také odpovědnost za to, co dělají

- a) Každý dostane šanci mluvit, nikdy nemluví víc lidí najednou, nepřerušujte ostatní.
- b) Vyslechněte názory ostatních, i když s nimi nesouhlasíte, nehádejte se.
- c) Držte se tématu a hovořte stručně, vyhněte se dlouhým historkám a příkladům.
- d) Buďte připraveni změnit svůj názor a vysvětlit tuto změnu.
- e) Nesnažte se přesvědčit ostatní, ale spíš co nejlépe vysvětlit svůj postoj.

> Tato pravidla je dobré sepsat < na arch papíru a umístit na viditelném místě ve třídě

- Formulujte aktuální a přitažlivá témata, uvádějte příklady ze známého prostředí.
- Zadávejte stručně, jasně a konkrétně formulované úkoly.
- Přesvědčujte se, zda v každé fázi všichni vědí, co mají dělat.
- Neutíkejte od konfliktu, nuťte k vyjasňování kontroverzních stanovisek.
- Věnujte dostatek času reflexi dokončených aktivit.
- Vytvářejte předpoklady pro formování nových postojů.

Příklady některých metod

1. Brainstorming

Postup a pravidla:

- a) jasně a srozumitelně předneseme problém, který se bude řešit, nebo vybereme pojem, o kterém se bude diskutovat
- b) studenti předkládají své postřehy, všechny nápady hned zaznamenáváme na tabuli nebo flipchartový papír
- c) nehodnotíme a nekritizujeme žádné nápady, podporujeme nezávazné a spontánní myšlení, postřehy studentů neuspořádáváme
- d) studenti se zdrží komentářů, posměšných poznámek a znevažování nápadů svých kolegů
- e) pokračujeme, dokud nápady přicházejí
- f) pokud je příliš početná třída, je možné v první fázi zadat práci na tématu do skupin, nápady pak hlásí mluvčí skupiny, ostatní mohou doplňovat
- g) utřídíme shromážděné podklady a nápady, popřípadě hledáme optimální řešení, vyhodnotíme a shrneme problematiku

Poznámka: Jsou osobnostní typy (mezi žáky i mezi učiteli!), které potřebují, aby měly příležitost se nejdřív podívat do své vlastní hlavy a teprve pak si poslechnout

druhé. Samostatné brainstormování probíhá úplně mimo skupinu, třeba jen po dobu 5 minut, pak se teprve studenti sejdou ve dvojicích nebo skupinách a navzájem si říkají, nač přišli, doplňují se, kladou si otázky atd. Až úplně nakonec uvádí své poznatky na společný flip nebo tabuli. Pokud chceme aktivizovat co nejvíc studentů, tak je postup od jednotlivce přes pár po skupinu (zvláště při velikosti našich gymnaziálních tříd) hodně užitečný. Můžete se setkat také s označením „sněhová koule“ pro toto postupné rozvíjení a nabalování nápadů a názorů.

2. Práce ve skupinách

Postup a pravidla:

- a) rozdělíme studenty do skupin – buď náhodně (např. rozpočítáním), nebo podle nějakého klíče (chlapci a dívky, smíšené skupiny tvořené výbornými, průměrnými a slabšími žáky atd.)
- b) počet členů ve skupině může být různý, optimální je pět osob (lichý počet zaručuje převahu určitého názoru při hlasování); pokud je členů skupiny víc, nemusí se ke slovu dostat všichni, práce se zpomalí a není tak efektivní
- c) pokud se objevují na začátku práce skupiny potíže, pak necháme všechny pracovat samostatně (studenti by se měli učit, že nejprve hledají pomoc ve skupině, pak u spolužáků a teprve naposledy u učitele)
- d) úkol zadáváme jasně, ověříme si, zda jej všichni pochopili a zda mají všichni dostatek informací pro svou práci
- e) časový limit pro práci ohlašujeme předem, musí být dostatečně přiměřeně dlouhý
- f) hodnotíme práci celé skupiny (nehodnotíme studenty jako lidi, ale to, co udělali)
- g) jsme připraveni na zvýšený ruch ve třídě
- h) obcházíme jednotlivé skupiny, případně pomůžeme, nepřebíráme v nich ale vedení, spíš nasloucháme
- i) členové skupiny sedí tak, aby se vzájemně dobře slyšeli a viděli, jen tak mohou být zapojeni všichni (v rámci skupinového vyučování by se studenti měli učit sami si organizovat svůj pracovní prostor a uspořádat si stoly a židle podle potřeby)
- j) každý ve skupině by měl být vyslyšen, ostatní se učí dělat kompromis a spolupracovat
- k) je třeba vést studenty k ochotě naslouchat, podpořit ostatní a řešit případné konflikty
- l) skupiny můžeme při některých aktivitách postupně zvětšovat, od trojic přes pětice až po větší skupiny

3. Myšlenková mapa

Postup a pravidla:

- a) jako vodítko nakreslíme na tabuli centrální část mapy = pojem, o kterém bude řeč (např. konflikt)

b) k této centrální části připojujeme postupně nové pojmy, nápady či otázky tak, jak je studenti jmenují

c) tyto připojené otázky dále rozvádíme podle připomínek a nápadů studentů a postupně je připojujeme do vznikající mapy (např. k otázce Jaké konflikty známe? přiřadíme: náboženské, etnické, partnerské, generační atd.)

d) postup tvoření mapy se stále opakuje dalším rozvíjením jednotlivých pojmů

e) v určité fázi můžeme tvorbu mapy přerušit a vyzvat studenty k rozvíjení jen té části, o níž přesně chceme v dané hodině hovořit, tuto část mapy můžeme odlišit barevně

f) každý návrh je brán v úvahu, zapisujeme vše, co studenti vědí a co je napadá

g) zapomeneme na hodnotící kategorie „dobře“ a „špatně“

h) po uplynutí předem dané časové lhůty vedeme studenty k tomu, aby se shodli na určitém stanovisku (pracuje-li třída ve skupinách, přistupujeme k tomuto kroku až po prezentaci výsledků práce jednotlivých skupin), získáme tak poměrně jasnou představu o tom, co si studenti myslí a co o daném tématu vědí; v této fázi můžeme práci s myšlenkovou mapou ukončit

i) je možné už při zahájení aktivity pravidla nestanovovat, ale vyzvat studenty, aby si je vytvořili sami